

Toespraak collegelid Madeleine McLaggan tijdens debat over de openbaarheid van de rechtspraak in het internettijdperk, Universiteit van Leiden, 13 oktober 2010

GESPROKEN WOORD GELDT

Overwegingen van de toezichthouder

Dames en heren,

Openbaarheid is een groot goed. Meer specifiek als het om overheidsinformatie gaat, en nog meer specifiek om rechtspraak, dan zijn er zelfs democratische waarden mee gemeoid; we hebben het dan over de controleerbaarheid en kenbaarheid van de rechterlijke macht en om waarborgen die uiteindelijk het recht op een eerlijk proces kunnen garanderen.

Bij openbaarheid kun je denken aan traditionele middelen als openbare voorlezing en het schrift. Maar ondertussen hebben we er een nieuw medium bij: internet.

Informatie die eenmaal op internet is te vinden, is voor een ongelimiteerde groep wanneer dan ook, waar dan ook, voor welke reden dan ook raadpleegbaar, doorzoekbaar, kopieerbaar, koppelbaar, analyseerbaar. Al deze bewerkingen kunnen potentieel ingrijpende gevolgen voor betrokkenen hebben, gevolgen waartegen artikel 8 EVRM, de Europese privacyrichtlijn en onze Wet bescherming persoonsgegevens nu juist beogen te beschermen. Het is ook om deze reden dat het College een aantal jaren geleden de 'Richtsnoeren publicatie van persoonsgegevens op internet' uitbracht.

Maar nu over tot een grotere openbaarheid van rechtspraak. Bij de plannen voor verruiming van openbaarmaking van rechtspraak benaderde de Raad voor de Rechtspraak in 2007 het College. Het voornemen van de Raad voor de rechtspraak ging uit van integrale publicatie waarbij de praktijk dat altijd werd geanonimiseerd, werd losgelaten. Op de hoofdregel waren categorale uitzonderingen geformuleerd voor uitspraken na besloten zittingen, personen- familie- en jeugdrecht, in belastingzaken, in vreemdelingenzaken, en in strafzaken.

Het college adviseerde negatief, en de Raad heeft het voornemen niet ingevoerd.

Welke toets bracht het College aan?

Zowel de regels aangaande het verwerken van bijzondere persoonsgegevens als de algemene regels van de Wbp vereisen een afweging inzake de noodzakelijkheid. De noodzakelijkheidstoets valt uiteen in twee delen: de vraag van proportionaliteit en subsidiariteit. Is het nodig voor het doel en kan het doel met minder vergaande middelen worden behaald? Vervolgens dient dat te worden afgewogen tegen de zwaarte van de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. Het zijn afwegingen die met name door de artikelen 8 en 16 Wbp (het verbod op verwerking van bijzondere persoonsgegevens) worden ingegeven.

In dit geval heeft het College laten weten dat aan het noodzakelijkheidscriterium niet was voldaan, meer specifiek omdat de inbreuk als gevolg van volledige publicatie op internet als zeer zwaar werd gekwalificeerd en er alternatieven konden worden aangewezen om het hogere doel, namelijk openbaarheid om controle mogelijk te maken, met minder belastende middelen kon worden bereikt. Zoals anonimisering met behulp van software, of het aanbrengen van voorzieningen in het werkproces, zoals het gebruik van codes.

Er zal dus volgens het College geanonimiseerd moeten worden. Maar dat brengt de gegevensverzameling niet buiten het bereik van de Wet bescherming persoonsgegevens. Want met anonimisering blijft een gedeelte van de informatie veelal wel indirect herleidbaar tot natuurlijke personen. Wat is dan de grondslag en aan welke eisen van de Wbp moet dan nog worden voldaan?

Geanonimiseerde publicatie komt, vanwege het openbaarmakingsbelang dat erachter ligt, in beginsel voor een grondslag onder artikel 8 f van de Wbp (gerechtvaardigd belang) in aanmerking mits aan een aantal waarborgen is voldaan. Het is van het grootste belang dat in de werkwijze is opgenomen dat in sommige gevallen, door de specifieke omstandigheden, anonimisering niet voldoende is omdat uit de context is te achterhalen om welke natuurlijke personen het gaat. Dat gegeven valt namelijk nooit geheel te voorkomen. In de werkwijze moet worden voorzien dat, wanneer dit evident het geval is, extra waarborgen worden ingebouwd waardoor publicatie in sommige gevallen geheel vermeden wordt. Daarbij denk ik aan zaken over bijvoorbeeld vergoedingen aan oorlogsslachtoffers die in deze tijd spelen (gaat om zeer selecte groep mensen en een zeer gevoelig onderwerp). Over indirecte herleidbaarheid kan je verschillend denken, en het is ook niet altijd voor iedereen vooraf te overzien. Er zal dus altijd een grijs gebied blijven. Voor die gevallen moet een bezwaarmogelijkheid bestaan die tot verwijdering leidt in geval het persoonlijk belang van iemand ondanks de getroffen anonimisering toch onevenredig wordt getroffen.

Artikel 8 a Wbp, dat de grondslag 'toestemming' voor het publiceren van persoonsgegevens behelst, komt zo op het eerste gezicht veel minder als grondslag in aanmerking. Het doeleinde van de gegevensverzameling is immers om zo volledig mogelijk te zijn. Publiceren op basis van toestemming verdraagt zich daarmee moeilijk. Voorts zien wij andere complicaties; bij civiele rechtspraak bijvoorbeeld zijn er altijd twee partijen die tegenover elkaar staan en wat dan te doen in de situatie dat de één wel graag de publiciteit zoekt, maar de ander niet, wiens toestemming prevaleert dan?

Ten slotte: in het kader van kritiek op de huidige praktijk van het anonimiseren van uitspraken wordt vaak de zaak van "het zeilmeisje" genoemd als 'absurde' uitkomst van de anonimiseringspraktijk. Dat soort gevallen zal altijd blijven bestaan. Maar dat is geen reden om het grotere "goed", namelijk de openbaarheid met de bescherming die anonimisering biedt, niet te laten prevaleren boven de hilariteit die een geanonimiseerde uitspraak over "een minderjarige" misschien opwekt. En zowel pers als advocatuur kunnen deze uitspraak moeiteloos vinden...